

MĂRCI LINGVISTICE ȘI ORIENTARE DISCURSIVĂ

LIANA POP

Universitatea „Babe-Bolyai”, Cluj

În cele ce urmează, am pornit de la constatarea că unele mărci lingvistice (lexicale, gramaticale, la nivelul *micro* al analizei) de funcții discursiv-textuale, indicând, la nivel *mezo*, dezvoltări posibile ale discursului sau, la nivel *macro*, chiar scheme textuale, globale. Vom identifica mai jos mărci lingvistice, lexicale și/sau gramaticale, purtătoare ale unor inferențe de tip discursiv-textual (narrative, descriptive, argumentative, dialogale etc.).

Tipul de abordare se va situa, în cele din urmă, la confluența **descrierii limbii** și a **descrierii discursului**, încercând să demonstreze în ce mod și în ce zone se efectuează articularea dintre descrierea lingvistică și descrierea discursiv-textuală.

În demersul nostru, vom preciza categoriile descriptive (1), apoi vom trece în revistă studii care deschid perspective de analiză pentru un mod discursiv sau altul (2-4) și vom continua prin a investiga câteva zone încă nedescrise/mai puțin descrise din această perspectivă (5-7). Concluziile la care am dori să ajungem ar trebui să confirme ipoteza noastră generală, aceea a „orientării discursive” a marcurilor lingvistice.

1. Categoriile descriptive

Vom recurge la categoriile descriptive de nivel *micro*, *mezo* și *macro* de analiză, mai precis:

– pentru nivelul *micro* al analizei, ne vor interesa mărcile lingvistice lexicale și gramaticale, constitutive ale enunțurilor;

– la nivelul *mezo* – structurarea discursivă locală, de tip *descriptiv*, *narativ*, *argumentativ*, *dialogal* etc., adică ceea ce vorbitorii percep ca relații progresive în producerea discursului;

– la nivelul *macro*, categoriile pertinente vor fi *tipurile de texte*, cele pe care vorbitorii le percep ca entități globale/structurale complete: *fapt divers*, *fabulă*, *scrisoare*, *reclamă*, *portret*, *ghicitoare*, *interviu*, *dezbateri* etc.

2. Orientarea marcurilor lingvistice

În secțiunile care urmează, vom trece în revistă câteva cercetări care justifică ideea principală a acestui studiu, și anume aceea că mărcile lingvistice poartă indicii ai unor orientări discursive de un tip sau altul. Studiile din domeniul argumentării au făcut-o deja și sunt de mult recunoscute în acest sens (cf. Anscombe, Ducrot 1983), acreditând ideea „argumentării în limbă” și, deci, a unei pragmatice integrate sistemului limbii.

Alte studii, referitoare la tipuri textuale în general (Combettes 1987, Adam 1990, Habert [2009]), au adus elemente suplimentare, lărgind observația spre alte tipuri de discurs.

3. Categoria de „orientare argumentativ ” (OA)

Orientarea argumentativ este o noțiune lansată de Anscombe, Ducrot (1983) și se referă la unele entități lingvistice de nivel micro, în special conectori (fr. *mais*) și operatori (fr. *peu, un peu*), care apar în structurile lingvistice a frazei.

Orientarea argumentativ este în eleasă ca sens argumentativ al enunțului/al enunțului („la classe de conclusions suggérées au destinataire”, cf. Anscombe, Ducrot 1983: 149; Moeschler 1989), *argumentativitatea* aparând, în consecință, ca determinat lingvistic (înscris în limbă).

În ce măsură acest lucru se poate afirma referitor la alte mărci lingvistice decât cele „orientate argumentativ”? Au alte expresii lingvistice orientări discursive de alt tip – narativ, dialogal sau descriptiv? Încercăm să răspundem în cele ce urmează.

4. Argumente în favoarea categoriei de „orientare narativ ” (ON)

Vom arăta în primul rând că termenul de „orientare narativ ” existent în unele studii a fost/este utilizat cu altă accepțiune decât cea de „dezvoltare narativ ” posibil sau obligatorie pe care i-l vom acorda mai jos. Pe de altă parte, alte studii vorbesc explicit de o „dimensiune lingvistică a narativului” (4.1). În fine, vom propune o definiție pentru categoria de orientare narativ și vom trece în revistă mai multe mărci cu „potențial narativ” (4.2). În fine, vom propune pe baza criteriului de intensitate a orientării narative, dihotomia *nara iune forte* vs *nara iune slab* (4.3).

4.1. Accepțiuni ale termenului

4.1.1. „Orientare narativ ” (Labov, Waletzky)

Termenul de „orientare narativ ” a fost utilizat de Labov, Waletzky (2003: 93) atunci când au definit secvența narativă ca fiind constituită din [**orientare narativ**, complicație, evaluare, rezoluție, coda]. În accepțiunea autorilor¹, termenul desemnează enunțuri libere menite să orienteze cititorul/ascultătorul în ceea ce privește personajele, timpul și locul acțiunilor narative următoare. Cu alte cuvinte, „orientarea” este, în această accepțiune, ceea ce alți cercetători vor numi „incipit” sau „cadru narativ”.

4.1.2. „Orientare narativ ” vs „orientare nonnarativ ” (Habert [2009])

B. Habert adoptă o abordare statistică multidimensională, extrăgând, dintr-un corpus, trăsături preferențiale ale tipurilor de texte. Pentru narativ, statistica sa a dat ca mărci frecvente: verbe la trecut, pronume de persoană a 3-a, verbe „publice”, propoziții principale. Menționăm că termenul de „orientare narativ ” este folosit de autor în opoziție cu cel de „orientare nonnarativ ”.

4.1.3. Noțiunile de „formă narativ ”, „narativitate” și „efect narativ” (Reinhart 1986, Bres 1994, Barceló, Bres 2006)

Reinhart (1986) pune pe baze cognitive perceperea formelor narative și o leagă, explicit, de configurații verbale continue la perfect simplu. La rândul lor, Bres (1994), apoi Barceló, Bres (2006) discută, pe baze lingvistice, noțiunile de narativitate și de efect narativ. Ei reperiază efecte narative la mai multe timpuri verbale ale indicativului, în configurații diferite: narativitatea ar fi consecința combinării preferențiale ale unor sensuri procedurale înscrise în mărci temporale (cf. Barceló, Bres 2006: 15–16; passim).

4.1.4. „Relația narativ ”

¹ În alte lucrări: [rezumat, **orientare narativ**, secvențializare, evaluare, coda].

Preocupându-se de mrcile lingvistice ale narativului, Moeschler (1998: 5) încearcă să r spundă la întrebarea «Quelle est la contribution de la langue à la représentation des éventualités?» (Care este contribuția limbii la reprezentarea evenimentelor?). Cercetătorul d r spunsuri riguroase în multe lucrări (de ex., 2000), în care vorbește explicit de *directionalitatea mrcilor verbale*. Marca de perfect simplu (PS) ar declanșa o inferență cronologică înainte (IAV „inférence en avant”), fiind când narațiunea „să avanseze”. Acest efect de sens ar depinde însă și de o relație lingvistică suplimentară (cea de *cauză-efect* între două verbe succesive), doar combinația lor fiind, deci, la originea relației narative. În ceea ce privește mai mult ca perfectul (PQP „plus-que-parfait”), acesta ar declanșa o inferență „înapoi” (IAR „inférence en arrière”).

L. de Saussure (2003) vede narațiunea ca pe o noțiune asociată progresiei temporale, însoțită de relații mai mult (+) sau mai puțin (-) necesare: de tip cauzal (+ *a omorî* > + *a muri*; + *naufragiu* > - *înec*) sau stereotipe (+ *avion la sol* > + *coborâre*; - *a mânca la restaurant* > + *plătiți nota*). Consecința ar fi că direcționalitatea simplă a mrcilor/enunțurilor narative trebuie înlocuită cu cea de *directionalitate mai mult sau mai puțin în forță/obligatorie*.

După cum se va observa, fenomenele variabile ale direcționalității, pe care le vom lua în considerare în cele ce urmează, vor putea face diferența dintre *narațiuni forte* și *narațiuni slabe* – două categorii graduale pe care le propunem mai jos.

4.2. Necesitatea de a defini categoria de „orientare narativă”

Studii ca cele de mai sus nu lasă nicio îndoială asupra evidenței orientării narative a unor mrci lingvistice. Aceasta ne-a motivat (Pop 2009a, 2009b) să propunem definirea orientării narative pe baza noțiunilor invocate mai sus de alți autori și în consonanță cu definiția orientării argumentative deja existente (Anscombe, Ducrot 1983).

4.2.1. Definiția orientării narative

Orientarea narativă (ON) este sensul, indicat de mrci lingvistice, care sugerează destinatarului o suită narativă locală sau globală.

4.2.2. Mrci lingvistice și orientare narativă

Încercăm să r spundem mai jos întrebărilor următoare: Mrci izolate sau fascicule de mrci ar fi responsabile de efectele narative? Ce reguli li s-ar putea atașa?

Având în vedere că relația limbă-text nu se stabilește „direct” (cf. Combettes 1987), regulile discursiv-textuale atașate expresiilor lingvistice ar fi, conform diverselor tentative de descriere:

– **reguli conceptuale** (cf. Combettes 1987, Reboul 2000, Barceló, Bres 2006) pentru unități conceptuale cum sunt cuvintele lexicale;

– **reguli procedurale** (cf. Moeschler 1998, Barceló, Bres 2006) pentru morfeme, cuvinte sau construcții gramaticale (v. adverbele cadrative la Charolles 2006 etc.)

4.2.3. Semantica narativă a mrcilor lingvistice

În fine, dacă luăm în considerare *incidența local-discursivă* (L) ori *textual-globală* (G) a diverselor mrci, ele ar trebui clasificate mai nuanțat în: **mrci cu sens discursiv/local/mezo**, cele care sunt responsabile de conexiuni imediate în discurs și, respectiv, **mrci cu sens textual/global/macro**, cele care declanșează reprezentări ale unui tip textual. Orientarea narativă ON a celor dintâi va fi notată ONL, a celor din urmă, ONG. Dacă inferențele se efectuează „înainte” (AV), notațiile vor fi ONLAV/ONGAV, iar dacă se efectuează „înapoi”, notațiile vor fi ONLAR/ONGAR. În fine, dacă inferențele sunt slabe, acele orientări se vor nota (cu litere minuscule): *onlav/ongav*, respectiv *onlar/ongar*.

4.2.4. Schema prototipică a povestirii („récit”)

Dăm mai jos schema secvenței narative în 7 etape, așa cum a fost ea elaborată, diferentiat, de W.Labov, în mai multe versiuni, și de J.M. Adam (1992). Pentru fiecare dintre etapele secvenței maxime, vor fi ilustrate mai jos prin câteva mrci lingvistice generale sau particulare, așa cum apar ele în exemplele noastre.

Se poate observa din tabel că mrcile Prefetei narative, ale Cadrului, ale Situației finale și ale Moralei, ca secvențe libere, declanșează orientări narrative global-textuale, pe când cele ale secvențelor propriu-zis narative, declanșează orientări locale.

Etapele narative	Mrci lingvistice	Sens	ON
Prefa a narativ	Etichete meta: <i>fabul</i> , <i>întâmplare</i> etc.	titluri, genuri	ONGAV
Cadrul/Incipit	formule ± consacrate: <i>Era/A fost odată ca niciodată</i> ; <i>despre...</i> adv. cadrative: <i>Acum mai bine de patru sute de ani..</i> vbe de stare/activitate tps vb: IMP, MMCP	stare inițial de echilibru personaj, loc, timp	ONGAV
Complicarea/ Intriga/ Declanșatorul	<i>Într-o zi/seară ...; ce s-a gândit într-o zi?</i> vb de ev., ruptură tp (IMP: PS/PC/PREZ) <i>Într-o seară, baba edea pe pragul casei și torcea. Stând a a, zăre te în depărtare un c l re ...</i>	eveniment neapătat	ONLAV
Acțiuni/dezvoltare	<i>când, după ce, apoi...</i> <i>Când a ajuns înaintea ei, întrebă pe babă ...</i> vbe de ev.: PS/PC vbe de stare, de activitate	conexiuni cauzale de ev. + stări tranzitorii	ONLAV onlav (- cauz >efect)
Rezolvare	<i>până la urmă</i> vbe rezultative în titluri (fapt divers: <i>Omorât pe zebr</i>), proverbe	punct culminant	ONLAV/ ONLAR
Sit. final	formule ± consacrate: <i>și de atunci au trăit în pace mulți ani și au avut mulți copii</i> vbe de stare/de activitate <i>nu mai... cât a fost el domn</i>	stare final de echilibru	ONGAR
Morala/Coda	formule consacrate: <i>și ce-i cu asta?</i> evaluative: <i>stupoare, era s lă în,...</i> (oral)	evaluare/ sensul povestirii	ONGAR

4.3. Nara iune forte vs nara iune slab

4.3.1. *Nara iunile forte* ar fi declanșate de mrci cu orientări narrative puternice, luate izolat ori în configurații mai mult sau mai puțin complexe. Studiul acesta fiind estimativ și general și nepermițând detalierea tuturor aspectelor care ar trebui analizate, vom spune, în principiu, că etichetele meta (*roman, fapt divers, legendă* etc.), formulele consacrate (*A fost odată ca niciodată*), verbele de evenimente „semnificative”, evenimentul declanșator, mrcile temporale omogene (suite de perfect simplu/perfect compus), ordinea narativă progresivă,

conectorii de succesiune temporală (*la început, apoi, la sfârșit*), morala și coda (*-am încă lecat pe a și v-am spus poveste-a a*) sunt marci cu potențial narativ forte.

Putem ilustra acestea observând începutul legendei de la exemplul (1), care cumulează o serie de marci lingvistice forte: situare în trecut (adverbiale cadrative: *Acum mai bine de patru sute de ani*), declanșator (*Într-o seară*), marci de succesiune temporală (*după ce, când...*), succesiune de evenimente (*zărește-te – a trecut – se oprește-te – îmi aruncă ochii – pornește-te – a ajuns – întreabă ...*).

(1) **Legend**

Acum mai bine de patru sute de ani, pe vârful dealului Dumbrava din Munții Vrancei era o casă în care locuia o babă, pe care o chema Tudora Vranceioaie.

Într-o seară, baba edea pe pragul casei și torcea. Stând așa, **zărește-te** în depărtare un câlțel în goana calului. **După ce-a trecut** Dealul Lupului și **se oprește-te** în lunca celor 7 muni ca să mai răsuflă calul, voinicul îi **aruncă** ochii împrejur și **pornește-te** către suptă a babei. **Când a ajuns** înaintea casei, **întreabă** pe babă: ... (După *Via a lui Ștefan cel Mare*, Cluj-Napoca, Dacia, 1998: 48–50)

(unde: *Într-o seară* = ONGAV; *După ce a trecut, se oprește-te* = ONLAV; *Când a ajuns, întreabă ...* = ONLAV)

În ceea ce privește exemplul 2, dialogal, narațiunea este forte, în prima sa parte (cu multe verbe în relație de cauză-efect la perfect compus), ca și persoana interviuată povestește o întâmplare. Intervențiile reporterului sunt mai degrabă ratificări și semnale de control (*a a, da, aha, da am am în eles da da*) sau reacții emoționale (*A:oleu!*, *PTI:u:!*), care nu afectează narativul. Firul narativ se construiește prin seria conceptuală cu verbele: am cumpărat > am adus-o > am vrut > a început să sar > ne-am dus > ne-a dat aFA:r > a zis > am aJU:NS > i-a obliGAT > am cumpărat > am chemat > i-au dat > am rămas > am scris > am fost sunat > ne-au spus. Finalul interviului este reprezentat de „morala”: *decideam să vorbesc și expun seriozitatei unei fișiere* (reformulat apoi mai amplu de participanții la interviu).

(2) **Dezbateri radiofonice /Interviu**

Text, marci	Etape discursive
R. bun ziua	
I. sunt Angela din Tîrgu Mureș	
R. v rog	
I. i: a VREA și v expUN o întîmplare după care: (rîs) v las să <u>trageți dumneavoastră concluzia</u>	Povestire ₁
R. ia să auzim/	Prefa
I. <u>despre</u> produsele românești/	Anticiparea moralei
I. <u>am cumpărat</u> o mașină de spălat automat românească /	Incipit/Cadru (tem)
R. așa	
I. <u>am adus-o</u> acasă /	
R. da	
I. <u>cînd am: vrut</u> să o tergem de praf/ <u>a: început să sar</u> TOAtă vopsea de pe ea/	Declanșator
R. A:oleu/	
I. <u>ne-am dus</u> în Apoi la magazin să ne schimbăm mașina/ sau să ne returneze banii	Dezvoltare
R. așa	
I. bineînțeles că pe Tronul numai că nu <u>ne-a dat aFA:r</u> pe uși / și <u>a zis</u> că să mergem la serviciu să ne schimbăm carcasa că mașina este în garanție/ <u>am aJU:NS</u> Pînă la protecția consumatorului/ care: <u>pînă la</u>	Punct culminant Rezolvare

urm **i-a obliGAT** s ne returneze banii înaPOI:/

R. da

I. **i am cump rat** o ALt ma in de sp lat de produc ie italian **stupoare/ dup** doi ani de zile s-a defectat/ : **dup ce am chemat** mai mul i me: teri care nu **i-au da:t** de ca:p t la acest ma i:n

i Povestire₂

Declan ator

Dezvoltare

R. a a

I. **am r mas** cu: ma i:na a a:/ i spre- a a: din disTRAc ie sau din: DISpeRAre **am scris** o: scriSOAre

R. da

I. diRECT la FIRma italiAn care produ:ce ma ina/

R. a a

I. **e:ra s : s le IN/ dup** trei s pt mîni **am fost sunat** de la: reprezentan din Bucure ti care **ne-au spus** DOAmn / ne cerem SCU:ze dac produsul nostru NU: ESt cum v-a i dori:t dumneavoastr / v trimitem I:mediat un reprezenta:nt i: **totul se rezolv / v spu:n**

Punct culminant

am r ma:s

R. **PTI:u:/**

I. **O:CA:t /**

R. da

I. **dup : dup : deci dup o: LUn de zile**

R. ah a/

I. **a venit** cineva diRECT de la FIRma italiAn / I: **a cerut** mii: de scuze:/

Rezolvare

R. v MERge ma Ina ce: s-o mai lungim/

I. da

R. sp LA i cu ma ina de sp lat

I. **deci io voiam s v:: v expun serioziTatea unei fi:rme/**

Morala

R. **da am am în eles da da**

I. **deci deci XXX** aicea la noi nu exist serioziTate/ **dac cumperi ceva i nu- i convine patronul numa:' c nu te d afa:r sau la fabric nici nu po: i s discu: il**

Relansare

R. **poate înVA** doamn | **din acest program m rog sau din:: faptul c : noi consumatorii vom deveni mai: vigilen i vom înv a s ne ap r m: drepturile poate înVA în cele din urm c**

I. **deci io zic c totu: se rezum :**

Morala

R. **vorba aia: cliENTu nostru st PÎnu nostru: N-Au:: spus-o degeaba**

/

I. **se rezum în primu rînd la serioziTatea cu care se: se luCREAz cu clientu/**

(Corpus Pop, în *Verba volant*, Echinox 2004)

4.3.2. *Nara iunile slabe* ar fi marcate de verbe de evenimente ne semnificative/ nonevenimente/ evenimente rare (ca în 3, o *descriere de ac iuni*, i 4, *relatare comentat*, mai jos). M rci tipice pentru acest tip de discurs sunt:

- lipsa moralei (3);
- densitatea mic de verbe de eveniment i/sau repetarea acestora („baterea pasului pe loc”)(4);
- digresiuni/întoarceri în plan secundar (4), marcate de conectori enumerativi (*i*, în 3, 4);
- densitatea „st rilor intermediare”, marcate prin verbe la imperfect (4: *era : nu mai l sa : min ea domnule : lega securitatea unu dup altu: îi b tea de-i nenorocea; era frig afar : nu mai pleca nimeni : era pu ini : omora pe to i : lumea zbiera*);

– comentarii (4 min ea domnule ; c dac era pu ini ne omora pe to i) etc.

(3) *Descriere de ac iuni*

atunci oamenii preg tesc cele mai bune bucate *i vin* rudele vecinii din alte sate *i petrec* împreun *i merg* într-o: pe plaiuri undeva într-un loc mai mai : orchestr *i cânt* toat lumea (...) se înfirip diverse idile din: fl c i fete din alte sate...

(Corpus Pop, în *Verba volant*, Echinox 2004)

(4) *dup-aia o vinit grosu armatei*

L1. *dup-aia* o vinit grosu armatei acolo *i în*: în 17 o fost crâncen în 18 o fost în 19 în 20 în 20 o început s ias lumea din întreprinderi X. era acolo cu mitraliere cu C.A.P.-uri cu tancuri nu mai l sa pe nimeni o-nchis întreprinderea min ea domnule lega securitatea unu dup altu xxx de mama dracului îi b tea de-i nenorocea nu tiu ce -o ie it lumea afar [...] era frig afar nici nu mai pleca nimeni c dac era pu ini ne omora pe to i da lumea zbiera nu plec m nu plec m noi de aicea nu plec m nu plec m acas / (cînt) nu plec m pentru c dac sîntem mul i: mul i vom învinge

(Corpus Pop, în *Verba volant*, Echinox 2004)

O secven binar , cu explicitarea momentului declan ator i a deznod mântului, tipic proverbelor (*Cine sap groapa altuia cade singur în ea*) ni se pare specific , de asemenea, nara iunilor slabe. Ca i aglomerarea de inferen e cronologic-cauzale din titluri ce con in verbe rezultative (ex. *Omorât pe zebr* , Pop, Moldovan 2005).

5. Argumente în favoarea categoriei de „orientare dialogal ” (ODi)

Vom încerca în această sec iune s aducem argumente în favoarea no iunii de orientare dialogal .

5.1. Categoria de „valen dialogal ”

În (Pop 1987), am definit prin *valen dialogal* proprietatea unor enun uri de a reclama un alt enun , ca necesar sau posibil, într-o rela ie biunivoc , proactiv sau retroactiv , de schimb interac ional. Această „valen ” nu este altceva decât, pentru a omogeniza terminologia, o *orientare discursiv de tip dialogal*. O vom numi *orientare dialogal* i o vom nota cu **ODi** (AV/AR).

5.1.1. Defini ie

Vom defini „orientarea dialogal ” (ODi) ca sens, indicat de m rci lingvistice, care sugereaz destinatarului o suit dialogal local sau global .

Similar cu forma variabil a orient rii narrative, am remarcat i în orientarea dialogal forme cu intensitate inegal . Am numit, anterior, aceste forme, *valen e dialogale forte* vs *valen e dialogale slabe*. În tabelul urm tor se pot distinge, sintetic, câteva asemenea situa ii:

valen dialogal forte (ODi)

(obliga ia unui r spuns: +reptic)
actul de întrebare ODiAV > +r spuns (5 R₅I₅)
actul de salut ODiAV > +salut (7)
actul de adresare ODiAV > +reptic (6)
etichete meta: ODiAV/AR (5 s nu discut m, s vorbim despre R10, R11, 16 convorbire)

vs valen dialogal slab (odi)

(posibilitatea unui r spuns: ±reptic)
act declarativ > ±comentariu
> ±confirmare (de primire 5 I₆, R₇, R₈, R₉)
> ±respingere (10)
> ±completare (5 I₅-R₆)

Într-un sens asemănător, etnometodologii au introdus noțiunea de *pereche adiacentă*, cu corelatele sale: *relaie preferat* vs *nepreferat*. Relaia preferată este cea „a teptat” de un anumit enunț, cea care va satisface o „valență dialogală” și va constitui cu primul enunț o suită bine formată de replici, putând conduce spre ceea ce, ulterior, s-a numit *completitudine* a unui schimb. Relaia nepreferată este cea pe care o stabilește cu un enunț dat un enunț „nea teptat” și care nu satisface valența primului, constituind cu acesta o suită de replici incompletă.

O relaie nepreferat reclamă relansări ulterioare ale interacțiunii până la obținerea „dublului acord” al participanților, adică până la satisfacerea valențelor fiecărei replici. O relaie nepreferat poate duce, în consecință, la suspendarea interacțiunii sau, așa cum vom vedea din dialogul 5 mai jos, la neratificarea temei și/sau a interlocutorului (5.1.3.).

(5) *spune i domnu Georgic v ascult*

R₁ **alo**

I₁ **alo**

R₂ **bun ziua**

I₂ **bun ziua**

R₃ **bine a i venit**

I₃ Georgic mă numesc din Galați

R₄ **spune i domnu Georgic / v ascult**

I₄ uită-i care-i problema/

R₅ care-i

I₅ deci importurile de toate produsele care: vin din Grecia din: Turcia din: mă rog

R₆ OLANda SPANIA BulGARIA UnGARia

I₆ a a exact exact

R₇ a a

I₇ în spe uLEIu/ uleiul de măsline uleiul: uleiul din sta de floarea soarelui/

R₈ a a

I₈ măslinele ăi: etc etc

R₉ a a

I₉ sunt direcționate/ nu se mai face :: deci eu sunt importator (...) nu mai pot să fac vama la Galați cu toate că firma mea e și în Galați

R₁₀ **hai dom'le/ s nu discut m de firm : v rog io frumos/ hai s vorbim despre produsele stea: române ti/**

I₁₀ exact produsele stea: **deci** :: cineva/ mi s-a impus să nu mai fac vama Galați

R₁₁ **bine** deci dumneavoastră aveți problema cu vama Galați **io vreau s discut m astăzi despre produsele fabricate în România a a c v a tept pe această tem :** la numărul de telefon 2010509

(Corpus Pop, în *Verba volant*, Echinox 2004)

5.1.2. Schimburi bine formate

Schimburile bine formate sunt cele în care valențele dialogale – orientările dialogale – ale fiecărei replici (ODiLAV) sunt satisfăcute la nivelul local, imediat, prin prezența unei replici a teptate (ODiLAR). Este cazul schimburilor de la începutul interacțiunii 5 de mai sus:

(6) R₁ **alo** ODiLAV

I₁ **alo** ODiLAR

(7) R₂ **bun ziua** ODiLAV

I₂ **bun ziua** ODiLAR

5.1.3. *Aparente malforma ii locale*

O rela ie nepreferat între dou replici poate fi introdus de o replic local nea teptat , dar pertinent în configura ia global a interac iunii. Dup cum se vede mai jos în exemplul (8), actului ini iativ al lui R₃ *bine a i venit* (ODiLAV) nu îi urmeaz r spunsul a teptat, la nivel micro (ODiLAR), ci un alt r spuns – la un enun existent în universul de a teptare mai general al acestei interac iuni radiofonice, cu orientare ODiGAV, în care fiecare intervenent trebuie s se prezinte. Or, prezentarea vine aici direct dup enun ul *bine a i venit* i nu dup unul de forma *Cum v numi i?*, care r mâne subîn eles i nu mai trebuie lansat.

- (8) R. **bine a i venit** ODiLAV
I. Georgic m numesc din Gala i ODiGAR

Aparenta malforma ie local „se rezolv ” la nivelul interpret rii globale i nu va fi deci sanc ionat ca „r u format”.

5.1.4. *Malforma ii globale*

La nivel global, se remarc în dialogul 5 o anomalie, sanc ionat de dou ori de reporter/moderator (în R₁₀ i R₁₁): persoana interviuat nu r spune la tema propus , global, pentru întreaga emisiune.

La enun ul ini ial *spune i domnu Georgic l v ascult* , cu orientare global de tipul ODiGAV, ascult torul r spune printr-o interven ie ratificat de mai multe ori de moderator (întrebare ajut toare *care-i* , completare *OLANda SPAnia BulGARia UnGARia* , trei ratific ri *a a*). Când, îns , ascult torul se îndep rteaz de tema propriu-zis (cu secven a I₉ *deci eu sunt importato:r (...) nu mai pot s fac vama la Gala i cu toate c firma mea e srl în Gala i* , orientat ODiGAR), reporterul întrerupe interven ia acestuia i solicit , explicit, o schimbare tematic (R₁₀ *hai dom'le! s nu discut m de firm : v rog io frumos! hai s vorbim despre produsele stea: române ti l*), printr-o interven ie orientat ODiLAV.

Pentru c ascult torul nu respect pentru a doua oar tema „a teptat ”, va fi exclus din emisiune prin replica R₁₁.

Remarc m în R₁₁ prezen a unui conector pragmatic cu orientare proactiv i retroactiv în acela i timp: *bine*; echivalen ii s i în bibliografia specializat sunt numi i *m rci de structurare a conversa iei MSC*. Hansen (1998) observ , de asemenea, func ionarea conectorului fr. *bien* „bine” la nivelul global al interac iunii. În cazul nostru, *bine* (R₁₁) func ioneaz ca marc de ruptur discursiv-tematic : în ciuda sensului s u evaluativ pozitiv, *bine* pare s nu ratifice tema („firma”) i s pun deci cap t schimbului cu ascult torul Georgic . Utilizarea sa în acest context pare a fi pur structurant . Aceast orientare retroactiv a lui *bine* (ODiAR) se completeaz în R₁₁ cu una proactiv (ODiAV), care anun continuarea interac iunii cu al i participan i (*a a c v a tept pe aceast tem : la num rul de telefon 2010509*).

Este interesant prezen a în acest ultim schimb a conectorului *deci* (I₁₁), ca marc aparent monologal , responsabil de structurarea interven iei ascult torului – o alt marc de tip MSC. Ea indic aici mai multe opera ii de programare discursiv : ca marc de ruptur discursiv , ea indic un *conflict de structurare monologal-local* ; dar aceast dificultate de structurare la nivel monologal pare s î i aib originea în orientarea replicii precedente a reporterului, care impune tema „produse”, perturbând alegerea tematic a interlocutorului: acesta se va afla într-o situa ie de *dificultate ilocu ionar-dialogal* , ezitând între r spunsul pe tema „produse”, ini ial acceptat (*exact produsele stea:*), i tema „vam ”. S-ar putea afirma

atunci c orientarea lui *deci* este monologal i dialogal , retroactiv i proactiv în acela i timp.

6. Argumente în favoarea categoriei de „orientare descriptiv ” (ODE)

Pentru toate tipurile de discurs în general, dar i pentru tipul descriptiv, mai multe studii au indicat prezen a unor m rci specifice textelor informativ-descriptive (Combettes 1987; Combettes et Tomassone 1988; Adam 1990; Habert [2009]), unele precizând distinc ia *prim-plan vs plan secundar*. Chiar dac dependen a reciproc a m rciilor/secven elor (cu valen e retro sau proactive) nu pare a fi fost invocat , ni se pare c unele ar avea orient ri de un tip sau altul.

6.1. M rci lingvistice i orientare descriptiv

Enun urile ecua ionale cu ajutorul verbelor *a fi, a avea* (i sinonimele lor), adjectivele calificative i toi indicatorii de loc (adverbiale spa iale: *sus, jos, la stânga, la dreapta, în mijloc, de-a lungul...*) sunt, evident, m rci care servesc „logica obiectului” descris. Adverbialele care într în corela ii implic în general prin simpla prezen , corelativele lor, creând o „a teptare”. Astfel, *sus*, orienteaz , implicit discursul i spre *jos; stânga* îl orienteaz implicit i spre *dreapta; la intrare* îl orienteaz i spre *ie ire* etc. Categoria de *orientare descriptiv* pare, a adar, s fie pertinent . O vom nota, în func ie i de intensitatea sa: *ODE/ode*.

Pe de alt parte, substantivele care într , explicit sau implicit, în rela ii hipero sau hiponimice, indic , inferen ial, o dependen oarecare a conceptelor/obiectelor. Astfel, *cas* implic , obligatoriu sau nu, *ziduri, acoperi , ferestre, u , trepte, teras ...*, invocarea unuia dintre elemente orientând spre întreg, sau invers, întregul orientând spre p ri. Astfel, o descriere de tip *incipit* într-o nara iune, în care povestitorul ar începe cu *Biserica era înconjurat de morminte* orienteaz receptarea spre elemente ca *sat, cimitir* etc. La nivelul descrierii i similar cu regulile conceptuale invocate pentru verbele narative, aceste rela ii ar trebui considerate regulate, iar reprezent rile lor ar putea fi de forma: *sat > biseric , cimitir, str zi, case, cur i...*; *cas > ziduri, acoperi , pivni , pod, u i, ferestre, camere...*; *camer < cas /apartment*.

În ceea ce prive te *m rciile de integrare linear MIL* (cf. Adam 1990: 166), de tipul *în primul rând, în al doilea rând,... la sfâr it...*, ni se pare c ele sunt mai clar orientate proactiv sau retroactiv: *în primul rând*, sau *întâi* „deschid” o descriere, *în ultimul rând* o „închide”.

În fine, titlul („le thème-titre” la Adam 1992) deschide, global, spre un întreg discurs, fiind orientat, proactiv. Dac cititorul vede scris *Buletin meteo*, se a teapt la o succesiune de enun uri prin care meteorologul caracterizeaz „p r ile componente” ale vremii: cerul, precipita iile, temperaturile, vântul (v. ex. 12).

Putem, a adar, conchide în favoarea categoriei de *orientare descriptiv* ca tip de orientare discursiv supus logicii privirii; determinat , a adar, vizual i spa ial, spre deosebire de logica narativ , determinat temporal.

6.2. Defini ie

Orientarea descriptiv (ODE) este sensul, indicat de m rci lingvistice, care sugereaz destinatarului o suit descriptiv local sau global .

6.3. Tipuri de secven e cu orientare forte (ODEAV)

Dintre textele pe care le-am luat ca exemplu, *definițiile* și *clasificările* (care procedeză de obicei dinspre gen spre specii) sunt exemple de texte puternic orientate descriptiv.

În 9, se poate vedea cum, într-o structurare dialogală, primul enunț, o întrebare care solicită o definiție, orientează discursul spre o dezvoltare de tip descriptiv, cu mări date (*ce-i asta strânsur*):

(9) *ce-i asta strânsur*

R. ce-i asta strânsur

I. strânsur dec_1 e hramul dec_2 hram fiind o srb toare un patron dec_3 Sfântul Gheorghe de Sfântul Gheorghe de srb toare o anumită localitate în serbeaz : *este* o srb toare a satului și atunci oamenii pregătesc cele mai bune bucate și vin rudele vecinilor din alte sate și petrec împreună și merg într-o: pe plaiuri undeva într-un loc mai mai : orchestră și cânt toată lumea (...) se înfirip diverse idile din: flori și fete din alte sate *dec₄ e foarte frumoasă* (Corpus Pop, în *Verba volant*, Echinox 2004)

Fiind un discurs oral, producerea se face prin ajustări succesive, de tip sinonimic-ecuațional (*strânsur* : hram : srb toare : patron : Sfântul Gheorghe : srb toare a satului) și evidente conflicte de structurare marcate prin *dec₁₋₃*:

(10) strânsur dec_1 e hramul dec_2 hram fiind o srb toare un patron dec_3 Sfântul Gheorghe de Sfântul Gheorghe de srb toare o anumită localitate în serbeaz)

Locutorul găsește pe rând la următoarea „formulă”: după definiția exemplificatoare (*Sfântul Gheorghe*), se ratifică formula generalizatoare, care convine conceptului *strânsur* :

(11) strânsur [...] *este* o srb toare a satului și atunci oamenii pregătesc cele mai bune bucate și vin rudele vecinilor din alte sate și petrec împreună și merg într-o: pe plaiuri undeva într-un loc mai mai : orchestră și cânt toată lumea (...) se înfirip diverse idile din: flori și fete din alte sate

Buletinul meteo îi impune, prin marca titlu, structura globală ca obligatorie. Este un tip de text cu formă fix :

(12) *Buletin meteo*

Cerul, senin la început, se va acoperi progresiv, iar la noapte vor fi ploii. **Temperaturile** nu vor scădea sub 7°. **Vânt** moderat.

În ceea ce privește *clasificările* din text, acestea sunt macrostructuri cu forme fixe. Orientarea descriptivă globală, proactivă, o imprimă și aici, titlul. A se vedea în acest sens textul 17, preluat dintr-o carte de biologie:

(13) *Principalele grupe de reptile*

Broaștele (Chelonienii): *sunt* animale de uscat sau semiacvatice. Cele de uscat se hrănesc cu vegetale, cele acvatice mai mult cu carne. Depun ouă în nisip, în gropi mici pe care le bătălesc. Iarna *hibernează*.

Opârlele (Saurenii): *sunt* descendentele reptilelor gigantice care au trăit pe pământ în mezozoic. Și azi mai există opârlele uriașe, exemplu Dragonul din Komodo, Varanul. Iguana *este* singura opârle care *are* o viață amfibie. Majoritatea speciilor de opârle uriașe trăiesc la tropice. Opârlele din România *sunt* mici și *nu prezintă* pericole (*nu au* dinți veninoși).

erprii (Ofidienii) se deplaseaz prin târâre, datorit lipsei solzilor pe partea ventral , care ader alternativ i succesiv la asperit ile solului, iar în ap înoat prin mi c ri ondulatorii ale trunchiului i cozii. Se hr nesc cu animalele mici, pe care le paralizeaz prin inoculare cu venin (viperele) i pe care le înghit f r a le mesteca.

Crocodilii (Crocodilienii) sunt cele mai evolute reptile. **Au** din i mari înfip i în alveole, cavitatea bucal complet separat de cea nazal , iar inima **este împ r it** în 4 camere. (Biologie, cl. A IX-a, All, 1999: 52–53).

De observat, în această ultima secven , m rcile cele mai tipice ale descrierii: verbele *a fi*, *a avea* i sinonimele *a exista*, *a prezenta*; verbe de stare sau de ac iuni obi nuite, permanente, tipice speciei; organizarea linear în paragrafe succesive structurate identic.

6.4. Tipuri de secven e cu orientare slab (ode)

În ceea ce prive te m rcile cu orientare descriptiv slab , ele se leag i de tipuri de descrieri mai pu în restrictive, cum sunt descrierile literare, poetice. Gradul crescut de subiectivitate face ca selec ia elementelor introduse în aceste texte s depind de dispozi ia descriptorului. El poate fi mai meticulos, oferind o descriere aproape exhaustiv , ca în 14, sau poate oferi un *crochiiu*, de tipul: *sunt înalt i port ochelari*, enun considerat „suficient” în anumite situa ii. În fine, cazul descrierii orale poate interesa prin lipsa unor restric ii descriptive forte.

6.4.2. Descriere literar

Textul 14 este interesant pentru succesiunea de *m rci explicite ale privirii*: *hai s privim, iat -l, uite-o, le vezi?, uite-l, uite-i, Stai pu în -o s vezi! Aha! Vezi?...*, subordonate, toate, admira iei subiective a scriitorului, care decide singur cât va dura acest „exerci iu de admira ie”: pân când încheie cu *Hai de ne-om duce i noi!*

(14) În curtea mea

Curtea mea e la ar , pe malul unei ape. **DE JUR ÎMPREJURUL CUR II** se încinge un gard de c tin , iar pe c tina în care vr biile stau împ nate ca albinele în roi, se ese, de cu prim var pân -n toamn , tulpina de rochi a-rândunicii. **PE MARGINI**, din loc în loc, ca la o azvârlitur de piatr unul de altul, se înal plop b trâni, fuse uria e pe care se deap n vântul; pe vârful lor in acoper mântul – cerul. Tufe de agri e dau, în untrul cur ii, ad post **p s rilor** mele.

C ci am p s ri multe i felurite. **DE AICI**, de la porti a încununat cu ieder , **HAI S PRIVIM**. Ai auzit cucurigul? R sare soarele. **Coco ul** acela negru e ceasornicul cur ii mele. **IAT -L** pe culme, an o , cu pintenii arcui i, gata ca de lupt .

A, **UITE-O** pe harnica ogr zii! Repede-repede, sfârându-i picioru ele în ghetete galbene pe nisip de iute ce alerga, cu bone ica alb de gospodin pe cap, cu cercelu ii de m rgean la ureche, strîns în fusta ei cu pic ele, **bibilica** alearg dintr-un col într-altul, s pun toate la locul lor.

Albe, linse sau zburlite ca de vânt, leg nîndu-se, sâsâind, îndemnând la t cere, **LE VEZI?** Cârdu de **gâ te** se în ir , una dup alta, ca i când cea din cap t ar fi înghi it un mosor de sfoar al c reia cap t l-ar fi h p it, pe rând, toate celelalte.

DINCOLO, lâng teuca de ap , sunt **ra ele**; parc -s totdeauna v duve, a a-s de ursuze. Mi când mereu din ciotul cozii, la dreapta i la stânga, ca i când le-ar îndemna i îndrepta trupul încotro s-apuce, tiu numai s - i desfac lop elele pliscului, s se b l ceasc -n ap .

COLO, sub tufi ul cela de agri e, sunt **clo tele**. Înfoiate, gata s sar în capul oricui s-ar apropia, ele scurm mereu, ca i când ar c uta o comoar . Î i hr nesc **pui orii**, bo uri de aur, cu dou pic turi de rubin drept ochi. **UITE-i** cum se fr mânt , cum se strâng roi i se desfac pe urm , cum se ciupecsc pentru un viermi or. Unul a s rit pe spatetele mamei, de acolo urm re te

cu ochi orii lui vioi ce fac ceilalți: prinde clipa, sare și apucă viermi orul. Apoi, fugind sub aripa caldă și ocrotitoare a cloței, ospitează. Ceilalți rămân locului prostii, și răcuții, până ce zăresc o altă pradă.

Dar ce-i? Gînile se strâng și privească iscoditoare. **Doi cocoși tineri** s-au apucat de luptă. Penele zboară ca luate de vânt. **Stai pu în -o să vezi! Curcanul** i-a zărit. UITE-l cum se repede, cum se pune mijlocitor între ei, cum îi desparte; pe cel mai vajnic îl ciupește și-l urmărește până în celălalt col al curții.

AHA! VEZI? S-au oprit toate păsările, cu capul întors spre cer. Gâgăliciile de aur au năvălit sub aripa cloților, și se ascund. O săgeată străbate prin aer. E un vultur. N-avea nicio grijă! **Curcanul** l-a zărit cel dinții, i-a scos gura afară și-l urmărește cu ochii, și sare. Gluguiind, parcă-i zice: „Poftim, dacă-i dă mâna!” Dar vulturul e priceput: tie cu cine are de-a face. Un ocol și se terge prin zăre, și caute aiurea o pradă mai puîn puț.

În urma lui păsările își văd de hrană, și puiorii sărăsar iarăși la lumină, și liniște și pacea se lasă peste curtea mea.

Hai de ne-om duce și noi!

(După E. Gârleanu, *Din lumea celor care nu cuvântă*, 1910)

S-au putut observa seria hiperonimică: *curte* > *păsări* > *cocoș*, *bibilic*, *gâște*, *rae*, *cloțe*, *puiori*, *gînile*, *doi cocoși tineri*, *curcan*, dar și mișcările de structurare spațială: *de jur împrejurul curții*; *pe margini*; *din loc în loc*, *ca la o azvârlitură de piatră unul de altul*; *pe vârfuri*; *de aici*; *dincolo*; *colo*; *în urmă* ... Pe scurt, o descriere aproape exemplară, tipică unei scriituri clasicizante.

În fine, să remarcăm opoziția scriitorului pentru ieșirea din descriptivul pur prin dinamizarea relațiilor: riscând să devină monoton, turul cu privirea este lăsat la un moment dat în suspans, pentru a atrage atenția spectatorului spre „scene” cu asinaraive. Echilibrul descriptiv este rupt printr-o primă exclamație-surpriză (*Dar ce-i? Gînile se strâng și privească iscoditoare*), care orientează spre „întâmplare”, spre eveniment. O a doua (*Aha! Vezi? S-au oprit toate păsările, cu capul întors spre cer*) procedeează după același tipar. Și după fiecare, cocoșii războinici ori vulturul amenințător pun verbele în mișcare, până la deznodământ și revenirea la normal, la echilibru: *Un ocol și se terge prin zăre, și caute aiurea o pradă mai puîn puț. În urma lui păsările își văd de hrană, și puiorii sărăsar iarăși la lumină, și liniște și pacea se lasă peste curtea mea.*

6.4.3. Descrierea orală

În registrul oral, descrierea poate lua forme percepute ca „dezordonate”, sau extrem de succinte, impresioniste, ale unei stări trecătoare. Cum se întâmplă în exemplul 15, marcat de aproximări și reformulări:

- (15) pot să spun că **am fost** bolnav de viață bolnav de dragoste bolnav de tot
(Corpus Pop, în *Verba volant*, Ed. Echinoc 2004)

6.5. Putem conchide, din cele de mai sus, că tipurile de discurs-text sunt exprimate lingvistic prin ceea ce am putea numi mișcări „orientate discursiv”. Fiecare este vorba de orientare argumentativă, narativă, dialogală ori descriptivă, orientarea poate fi forte sau slabă, proactivă sau retroactivă, locală sau globală. Noțiunea de *fir discursiv* (argumentativ, narativ, dialogal sau descriptiv), definită anterior pe baza dominanței și continuității unui tip de mișcare (Pop 2009a), ni se pare interesantă și pertinentă pentru explicarea mecanismelor de lectură: de tip argumentativ, narativ, dialogal sau descriptiv. Ca și pentru explicarea, cu ajutorul mișcărilor lingvistice, a impurității genurilor, atât de des invocată, dar, poate, prea puțin explicată „pe text”.

Am văzut deja, în exemplul 14, un caz de schimbare în orientarea discursului, de la descriptiv la narativ. În ultimul subcapitol vom arăta pe scurt, prin balizări variate în text, de ce fabula din exemplul 16 este, simultan, narativ, dialogal, argumentativ și descriptiv.

7. Fuziunea marelor și a genurilor

Vom vedea, într-adevăr, că în textul de mai jos lipsa unui fir puternic de un singur tip face imposibilă o lectură omogenă și că, dimpotrivă, avem de-a face cu un *blend narativ-argumentativ-descriptiv-dialogal*, care nu este un caz unic în tipologiile discursiv-textuale.

(16) „*Fabulă*” **Vrabia și oricelul** de Victor Eftimiu

Text, mări	Secvențe discursive
<p>Șoricelul zise vrabiei:</p> <p>– SURIOAR, CÂT MI-E TI DE DRAG ! E ti tot atât de micu ca mine și de aceea și culoare. De câte ori te văd coborând din pom după grăunțe, mi se pare că sunt eu, când mi-or crește aripioare.</p> <p>– N-or să-i crească aripi niciodată ! Îți răspunse vrabia cu dispre. EU NU SUNT SORA TA, și te rog să nu-mi mai spui așa. Se prea poate să fii tot așa de micu ca tine, să mă nânc acelea și grăunțe și să am aceeași culoare, dar nu uita că eu zbor, cât vreme tu ești un oricel nevrednic. PE NOI NU NE LEAGĂ NIMIC, NU NE APROPIEM CAR. ÎN-O SĂ FIM AL TURI NICIODAT !</p> <p><i>Morala:</i> Am uitat să vă spun că această convorbire avea loc în stomacul unei pisici.</p> <p>(După <i>Antologia fabulei românești</i>, EPL, 1961)</p>	<p>Narativ</p> <p>Dialogal + Argumentativ (tez)</p> <p>Descriptiv (aspect, analogie)</p> <p>Dialogal + Argumentativ concesiiv</p> <p>antiteză / descriere + arg.</p> <p>str.</p> <p>concesiiv / descriptiv</p> <p>Argumentativ/Moral</p> <p>Retur (cadru)</p>

Pentru narativ, *zise* și *răspunse* sunt singurele verbe de eveniment în relație narativ omogenă, și căci doar ele sunt la perfect simplu și în succesiunea cauză-efect. Firul narativ este extrem de slab, în plus, prin semantica celor două verbe, eminentemente „de vorbire”, acesta orientează lectura spre o interpretare dialogică forte. Eticheta metadiscursivă din ultima frază (*convorbire*) o confirmă.

Dar celor două fire – slab narativ și puternic dialogal – li se adaugă, printr-o marcă forte, un „sens” argumentativ: eticheta textuală *morala* orientează global spre o lectură argumentativă, chiar dacă actualizarea ei se face sub forma unui incipit narativ recuperat retroactiv (*Am uitat să vă spun că această convorbire avea loc în stomacul unei pisici*) care corectează interpretarea. Argumentativul este bine reprezentat și cantitativ, printr-o suită bine formată de enunțuri și conectori (*dar, cât vreme*) în relație de:

– teză – argument: SURIOAR, CÂT MI-E TI DE DRAG ! E ti tot atât de micu ca mine și de aceea și culoare. De câte ori te văd coborând din pom după grăunțe, mi se pare că sunt eu, când mi-or crește aripioare;

– contra-argument – contra-teză : N-or să-i crească aripi niciodată ! Îți răspunse vrabia cu dispre. EU NU SÎNT SORA TA, și te rog să nu-mi mai spui așa.;

– argument – contra-argument – concluzie: Se prea poate să fii tot așa de micu ca tine, să mă nânc acelea și grăunțe și să am aceeași culoare, dar nu uita că eu zbor, cât vreme tu ești un oricel nevrednic. PE NOI NU NE LEAGĂ NIMIC, NU NE APROPIEM CAR. ÎN-O SĂ FIM AL TURI NICIODAT !

Nu în ultimul rând, mrci multiple ar putea conferi textului o interpretare în cheie descriptiv , caci cel puîn două fire discursive de acest tip se fac distincte (cu verbele *a fi*, *a i se p rea*, *a avea*, adjective calificative și mrci comparative):

– *e ti drag ; e ti tot atât de micu ca mine i de aceea i culoare; mi se pare c sunt eu;*

– *eu nu sunt sora ta; se prea poate s fiu tot a a de micu ca tine, s m nânc acelea i gr un e i s am aceea i culoare, dar [...] eu zbor, cât vreme tu e ti un oricel nevrednic. Pe noi nu ne leag nimic, nu ne apropie m car.*

Reprezentările subiective pe care fiecare dintre cele două ființele au una despre cealalt orientează însuși, la nivel global, și chiar în absența explicită a tezelor, spre cele două concluzii distincte (*e ti sora mea* vs *nu e ti sora mea*). Argumentativul și subordonează descrierile, care apar cu rolul de a servi drept argumente într-un demers persuasiv.

8. Concluzii

8.1. La capătul acestui succint parcurs ni se pare că există totuși argumente suficiente pentru a putea afirma fără echivoc existența, prin mrci specifice, a unor sensuri discursive în limbă. Am putut vedea că reprezentările mentale de un tip sau altul (scheme narative, argumentative, descriptive, dialogale) sunt declanșate de mrci lingvistice cu orientări specifice, locale sau globale, mai slabe sau mai puternice. Ceea ce unii cercetători întreprind în mari și detaliate proiecte de cercetare (cf. Moeschler, pentru narativ), ni se pare că este de fapt pentru toate tipurile de legături discursive, prin evaluarea orientării și ponderii pe care le au mrcile lingvistice – *lexicale, gramaticale și relaționale* – împreună cu regulile care se pot atașa a acestora, fie ele reguli conceptuale, procedurale, ori mixte.

Descrierea diferitelor configurații este un program complex care are nevoie și de instrumente ale lingvisticii/pragmaticii cognitive.

8.2. Am notat mai sus orientările discursive (p strâng notația lui Ducrot și, pledând, astfel, pentru omogenizare): *orientarea argumentativă* cu OA, *orientarea narativă* cu ON, *orientarea dialogală* cu ODi și *orientarea descriptivă* cu ODe.

8.3. La fiecare tip discursiv (și chiar pentru tipuri de text) există mrci/configurații de mrci preferate, forte/slabe, cu orientare locală sau globală, proactive (IAV) sau retroactivă (IAR). Că există și alte tipuri discursive, nespecificate aici, și că afirmațiile de mai sus rămân valabile și pentru aceste alte tipuri o dovedește, de exemplu, o marcă lingvistică a limbii române (*cic*) specializat pentru discursuri raportat „din auzite” (în franceză, un hiper-discurs: *l’ouï-dire*), cum sunt *legenda, bârfa, zvonul* etc.¹

8.4. Didactic vorbind, abordarea aceasta a genurilor prin mrci lingvistice poate fi utilă din mai multe puncte de vedere. În primul rând pentru a da un suport material, lingvistic, noțiunilor intuitive de *fir discursiv*. În al doilea rând, pentru a demonstra întrepînderea și interdependența *tipurilor de secvențe* în discurs-text. Astfel, *descrierea subiectivă* orientează

¹ A se observa cum firul narativ al legendei este punctat, din loc în loc, pe parcursul povestirii, prin *cic* ori sinonime explicite ale acestei mrci:

(21) *Cana de aur*

Am auzit i eu de la b trânii no tri cîinste și dreptate ca pe vremea lui Vodă epe n-a fost, nepoate, niciodată. Nici tu minciun, nici tu n p stuire, nici tu beie, ori alt lucru ce-l strică pe om nu se mai afla. Da’ cu hoii și tâlharii a făcut Vodă isprava cea mai mare. **Cic** peste tot i-a dibuit, de n-au scapat de eapa lui, miculi -doamne, nici în gaur de arpe! Cum îl prindea pe ho, cum îl puneă în eap! Prindea un altul, și tot a a! i-i l sa pe la r spântii, înfip și în pari, și-i vaz lumea, cu ciorile pe ei. și a a, **cic**, ar fi scapat epe al nostru ara de to și hoii, c n-a mai rămas unul pe atunci nicieea. (Dup *Dracula*, Cluj-Napoca, Dacia, 1999: 24–25)

clar spre *argumentativ* (v. în 14, OA forte), dar poate orienta și spre *narativ* (v. ex. 14, ON slab); *fabula* este un discurs *narativ-argumentativ* prin excelență (ON/OA), dar care nu exclude alte tipuri de secvențializare; etc. Orientarea discursivă a *discursurilor orale* se face trecând adesea prin conflicte de structurare/orientare și prin ajustări succesive (v. ex. 9). În fine, abordarea tipurilor de discurs-text prin metode lingvistice tipice poate aduce suporturi concrete și multiple interpretărilor cognitive și stilistice ale textelor, indicând sursa/sursele numeroaselor efecte de sens, de la nivelurile *micro*, *mezo* sau *macro* ale producerii discursului, și eliminând interpretările univoce, fatalmente exclusiviste și reductive.

SURSE

*** *Antologia fabulei românești*, București, Editura pentru Literatură, 1961.

Biologie, cl. a IX-a, All, 1999.

Corpus Pop, în *Verba volant*, Cluj-Napoca, Echinox, 2004.

****Dracula*, Cluj-Napoca, Dacia, 1999.

Gârleanu, Emil, *Din lumea celor care nu cuvântă*, București, Coresi, 1910/2007.

BIBLIOGRAFIE

Adam, Jean-Michel, 1992, *Les textes. Types et prototypes*, Paris, Nathan Université.

Anscombe, Jean-Claude, Oswald Ducrot, 1983, *L'argumentation dans la langue*, Bruxelles, Mardaga.

Barcelo, Gérard Joan, Jacques Bres, 2006, *Les temps de l'indicatif en français*, Paris, Ophrys.

Bres, Jacques, 1994, *La Narrativité*, Louvain-la-Neuve, Duculot.

Charolles, Michel, 2006, „La référence des compléments en *un jour*”, în Riegel, Schneckeder, Swiggers, Tamba (eds.) 2006: 53–69.

Combettes, Bernard, 1987, „Types de textes et faits de langue”, *Pratiques*, 56, p. 5–17.

Combettes Bernard et Tomassone, Roberto, 1988, *Le texte informatif, aspects linguistiques*, Bruxelles, De Boeck-Wesmael.

Habert, Benoît, „Des registres à une grammaire à registres”,

www.limsi.fr/~habert/.../BHabertPresentationBiber04-mp4.pdf (consultat în 10 nov. 2009)

Hansen, Maj-Britt Mosegaard, 1998, „La grammaticalisation de l'interaction ou Pour une approche polysémique de l'adverbe *bien*”, *Revue de Sémantique et Pragmatique*, 4, p. 111–138.

Labov, William, 1993, *Le parler ordinaire: la langue dans les ghettos noirs des États-Unis*, Paris, Minuit.

Labov, William & Joshua Waletzky, 2003, „Narrative Analysis: Oral Versions of Personal Experience”, în Paulston, Tucker (eds.), 2003: 74–104.

Moeschler, Jacques (éd.), 1998, *Le temps des événements*, Paris, Kimé.

Moeschler, Jacques, 2000, „Le modèle des inférences directionnelles”, *Cahiers de linguistique française*, n° 22, p. 57–100.

Paulston, C.B., G.R. Tucker (eds.), 2003, *Sociolinguistics. The Essential Readings*, Oxford, Blackwell Publishing Ltd.

Pop, Liana, 1987, „Valences discursives”, *Revue roumaine de linguistique*, XXXII, 4, p. 377–394.

Pop, Liana, 2009a, „Le fil narratif”, Actele colocviului *Timpul – axe de interpretare*, coala doctoral Universitatea din București, 2009 (în curs de apariție).

Pop, Liana, 2010b, „La narration dans la langue”, Actele colocviului *Énonciation et grammaire*, Universitatea din Toulouse, mai 2009 (în curs de apariție).

Pop, Liana, Victoria Moldovan, 2005, „Interferențe în comunicarea profesională. Perspectivă interculturală”, în *The Impact of European Integration on the National Economy, Business Modern Languages and Communication*, p. 56–65.

Reboul, Anne, 2000, „La représentation des éventualités dans la Théorie des Représentations Mentales”, *Cahiers de linguistique française*, 22, p. 13–55.

- Reinhart, Tanja, 1986, „Principes de perception des formes et organisation temporelle des textes narratifs”, in *Hommage à Mitsou Ronat*, n.º14 / 15, p. 45–92.
- Riegel, M., C. Schnedecker, Peter Swiggers, Irène Tamba (eds.), 2006, *Aux carrefours du sens*, Hommages offerts à G. Kleiber pour son 60^e anniversaire, Leuven, Peeters.
- Saussure, Louis de, 2000, „Les règles conceptuelles en question”, *Cahiers de linguistique française*, 22, p. 147–164.
- Saussure, Louis de, 2003, *Temps et pertinence*, Bruxelles, Editions Duculot.
- Travaux de linguistique* no 39/1999: *Temps verbaux et relations discursives*.
- Vet, Co, 1999, „Temps verbaux, relations rhétoriques et chaînes topiques”, *Travaux de linguistique*, 39, p. 59–78.

Linguistic Markers and Discourse Orientation

Starting from the statement that some linguistic markers (such as the lexical, grammatical ones, at the *micro* level of analysis) take discursive-textual functions, showing, at *mezo* level, possible developments of the discourse, or, at the *macro* level, even textual global schemes/patterns, we have identified linguistic, lexical and/or grammatical markers bearing certain discursive-textual type of interferences (such as narrative, descriptive, argumentative, dialogic ones, etc).

This type of approach lies at the crossroads of language description and discourse description, attempting to demonstrate which are the ways and zones where the articulation between linguistic and, respectively, discursive-textual description takes place.

Within our research we have looked at studies opening the perspectives for analysis in one discursive mode or other, and we have continued by investigating areas/zones less described from this perspective. The study confirms our general hypothesis, which is the „discursive orientation” of linguistic markers (i.e. the integration of discourse in language).